

Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry, 20. storočie

A - K (2015), L - Ž (2017)

Zostavili Oľga Kovačičová a Mária Kusá

Bratislava, Veda a Ústav svetovej literatúry SAV. 1. diel 463 strán, ISBN 978-80-224-1428-9, 2. diel 511 strán, ISBN 978-80-224-1617-7

Umelecký preklad na Slovensku zažil v priebehu 20. storočia obdobie razantného rozvoja i prvých tvorivých vrcholov. Práve to je obdobie, ktorým časovo vymedzil svoj dlhoročný výskumný projekt autorský kolektív vedený vedeckými pracovníčkami Ústavu svetovej literatúry SAV v Bratislave Oľgou Kovačičovou a Máriou Kusou pri koncipovaní dvojväzkového *Slovníka slovenských prekladateľov umeleckej literatúry, 20. storočie*.

Autorský kolektív tohto diela (ojedinelého doma i v zahraničí) tvorí tridsať významných slovenských teoretikov a praktikov prekladu. Väčšinou sú to pracovníci Ústavu svetovej literatúry SAV, pričom niektoré heslá spracovali pracovníci Filozofickej fakulty UK v Bratislave, Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Autorkou dizajnu publikácie je Eva Kovačevičová-Fudala, ktorá okrem toho pripravila text do tlače a register. O elektronické spracovanie obrazovej časti sa postarala Alexandra Debnárová. Jazykovou redaktorkou publikácie je Margaréta Kontrišová.

Hneď na začiatku sa žiada povedať, že táto dlho očakávaná publikácia nielen bohato naplňa, ale aj prekračuje tradičnú charakteristiku slovníka, teda diela, ktorá poskytuje poučenie a slúži na rozvoj ľudského poznania.

Slovník je síce prvým dielom takéhoto druhu a rozsahu na Slovensku, nadväzuje však na úsilia predchádzajúcich generácií skúmateľov, ktoré v minulosti vyústili do čiastkových prác slovníkového

charakteru, systematizuje doterajšie výsledky, premyslene a užitočne ich završuje.

Jednotlivé menné abecedne radené heslá obsahujú stručné biografické údaje, informácie o jazykoch, z ktorých prekladateľ prekladal, jeho prípadné pseudonymy. Biografická časť hesla predstavuje dôležité míľniky jeho života, dokladá štúdiá, priebehy zamestnania, relevantné spoločenské či rodinné väzby. Nasleduje chronologická prezentácia preložených diel s charakteristikou jeho prekladateľského naturelu a významných umeleckých počinov. V hesle nájdeme zhrňujúce konštatovania o prínose autora k rozvoju slovenského umeleckého prekladu, prípadne zmienky o získaných oceneniach. Každé heslo uzatvára bibliografia najvýznamnejších preložených diel.

Takto ladené portréty štyroch stoviek najvýznamnejších osobností slovenského prekladu 20. storočia vzišli z prvotného širšieho korpusu, ktorý autorky a autori slovníka podrobili výberu podľa viacerých kritérií (diela vydané v 20. storočí, istý počet preložených diel, knižná podoba prekladov, preklady významných diel svetovej literatúry alebo kľúčových diel jednotlivých literatúr), v ojedinelých prípadoch však uprednostnili úsilie predstaviť prostredníctvom zaradených autorov rôznorodosť a špecifickosť sledovaného obdobia, dobovú atmosféru či zvýrazniť autorov prekladov mimoriadne populárnych literárnych diel. Cenné sú portréty prekladateľov z prelomu 19. a 20. storočia, často prvých prekladateľov klasických diel svetovej literatúry, ktorým sa aj zaradením do slovníka dostáva uznania za ich priekopnícke tvorivé činy. Z takto koncipovaných hesiel sa používateľ publikácie dozvie nielen dôležité fakty, napríklad z akých jazykov sa prekladalo (slovník dokladuje preklady z 134 jazykov) či k akým (často veľmi exotickým) literatúram sa naši čitatelia prostredníctvom prekladu dostali. Stránky slovníka zachytávajú aj osobné i pracovné osudy ľudí, ktorým vďaka za možnosť čítať diela svetovej literatúry v slovenčine. Ich práca bola v sledovanom období „dlhého 20. storočia“, nie takom žičlivom na priame kontakty s literárnym svetom za našimi hranicami, mimoriadne dôležitá. Heslá čítané vo vzájomných súvislostiach ukazujú aj na spoločensko-politické a kultúrne (či nekulturné) paradoxy doby, na často bolestné a kruté zásahy moci do osobných i profesionálnych príbehov viacerých prekladateľov.

Čítanie hesiel naznačuje, ako tesne súvisel umelecký preklad s literárnou tvorbou slovenských autorov, ktorí – najmä v počiatkoch

nom období – boli prví, čo predstavovali slovenskému čitateľskému publiku diela svetovej literatúry, ako sa kolektív slovenských prekladateľov postupne špecializoval, či ako úzko bol v minulosti prepojený s vydavateľskou aktivitou a redakčnou prácou.

Ak sledujeme heslá reprezentantov jednotlivých jazykových odborov chronologicky, získavame prehľad aj o dejinách jednotlivých literárnovedných disciplín, o zakladateľoch, prvých priekopníkoch a ich pokračovateľoch.

Charakteristika prekladateľských stratégií a postupov umožňuje rekonštrukciu cesty, ktorú prešiel nielen slovenský umelecký preklad, ale aj slovenčina ako moderný a bohatý jazyk. Bibliografické údaje v heslách, zachytávajúce aj teoretické práce prezentovaných praktikov, dotvárajú obraz vývinu slovenského uvažovania o preklade a o dejinách slovenskej translatológie ako vednej disciplíny.

Takýto prístup umožnil autorkám a autorom hesiel, aby autorov predstavili objektívne, vecne a odborne, pritom však nerezignovali na ich ľudskú tvár a ich životné osudy. Preto sa slovník číta ako napínavý dobrodružný príbeh, ktorý má svojich protagonistov i svoje kulisy.

Hoci jadro slovníka tvorí heslár, mimoriadne cenné sú aj ďalšie časti tejto publikácie.

Výnimočná je úvodná monografická štúdia Kataríny Bednárovej nazvaná Kontexty slovenského umeleckého prekladu 20. storočia (s. 15-73), ktorá pre používateľa vytvára priestor, aby si vytvoril obraz o historicko-kultúrnom a literárnom kontexte študovaného javu, či prehĺbil poznatky o vzácné súvislosti, umožňujúce čítať nasledujúce heslá ako dôležité priesečníky, existujúce v zložitom, a o to zaujímavejšom priestore. Autorka šírkou i hĺbkou svojho uvažovania sebavedome situuje slovenský kultúrny a prekladový priestor do európskeho priestoru, špecifikuje ho a podáva najdôležitejšie determinanty jeho vývoja. Vďaka tomu sa pred čitateľom odvíja vzrušujúci príbeh kultúrnych dejín Slovenska v súvislostiach, ktoré ho pozitívne či negatívne podmieňovali. Poučné a podnetné sú state o slovenčine a jej používaní v rôznych prostrediach, zmienky o vydavateľských centrách a dôležitých vydavateľoch, či chronologické prezentovanie základných prekladateľských počínov a ich aktérov podľa jednotlivých jazykových oblastí.

Čitateľ ocení aj časti, ktoré nasledujú po heslári. Je to výberová bibliografia slovníkov, lexikónov a encyklopédií, základné slovníkové

práce a monografické publikácie zamerané na preklad, výberová bibliografia k jednotlivým literatúram, výberová bibliografia k jednotlivým heslám a menný register všetkých prezentovaných prekladateľov. Tieto časti umožňujú rýchlu orientáciu v problematike a súčasne pragmaticky dokladujú, čo všetko sa doteraz v oblasti umeleckého prekladu a uvažovania o ňom na Slovensku urobilo (i neurobilo). Dokladom o vývoji knižného dizajnu je obrazová časť, prezentujúca chronologicky farebné reprodukcie obálok a prebalov vybraných prekladových diel (s. 416-457).

Záverom chcem podčiarknuť, že *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry, 20. storočie* je základnou pomôckou pre prekladateľov, literárnych historikov i kritikov, redaktorov, vydavateľov, pedagógov či študentov. Zahraničným používateľom sú určené anglické preklady ťažiskových textov. Publikácia je pohľadom do minulosti, no bude užitočným sprievodcom cestami slovenského umeleckého prekladu aj v budúcnosti, čomu akiste napomôže aj jeho plánovaná digitalizovaná podoba.

Eva Palkovičová

Katedra romanistiky

Filozofická fakulta Univerzity Komenského

Gondova 2, 814 99 Bratislava

eva.palkovicova@uniba.sk